91/68

LIDOVÁ DEMOKRACIE, 31. března 1968, str. 4.

10/91/XI

POHLEDY DO HISTORIE – TENTOKRÁT VELMI NEDÁVNÉ

Případ spisovatele Jana Beneše

OD 20. SRPNA 1966 byl ve vyšetřovací vazbě mladý český spisovatel Jan Beneš. Původně byl obviněn z napomáhání k vlastizradě, což bylo později překvalifikováno na podvracení republiky. A jelikož u nás zřejmě nestačí, aby byl člověk postaven před soud za politický delikt, přibyl k obžalobě ještě pokus o podvod (jak to bylo, vysvětlím později).

15. července 1967 shledal senát městského soudu Jana Beneše vinným a odsoudil ho na 5 let. Senátu předsedal dr. Ladislav Fajstavr, jeho členy byli JUDr. Václav Michal (v dobách kultu osobnosti soudce u Nejvyššího soudu, dnes již penzista) a JUDr. Josef Bárta. Proti rozsudku se odvolal prokurátor dr. Kysela i Jan Beneš a jeho obhájce dr. Jaroslav Tauš. Nejvyšší soud za předsednictví dr. Jiřího Hübnera odvolání projednal ve dnech 15.—17. srpna 1967 a usnesením ze 17. srpna odvolání krajského prokurátora i J. Beneše zamítl a rozsudek v plném rozsahu potvrdil. Prokurátorem byl dr. Adamec z generální prokuratury.

21. března 1968 použil prezident republiky svého práva a udělil Janu Benešovi milost. Byl to snad poslední akt A. Novotného, který den nato abdikoval.

Tolik říkají data a holá fakta. Veřejnosti jsou dostatečně známa ze zpráv tisku. Uvádím je však proto, abychom si všichni uvědomili, že jde o týdny a měsíce nedávno minulé, žádná nadesátá léta, žádné doby kultu osobnosti. Dnešek.

Článek 19 Deklarace lidských práv, kterou podepsala i naše vláda, praví: Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu, toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení a zahrnuje právo vyhledávati, přijímati a rozšiřovati informace a myšlenky jakýmikoli způsoby bez ohledu na hranice.

Hlavní vinou Jana Beneše bylo to, že publikoval v zahraničních časopisech, mj. i v časopise Pavla Tigrida, Svědectví.

Hovoří Jan Beneš: Ještě v době, kdy jsem si odpykával trest na Borech, jsem byl pobouřen způsobem, jakým dr. Hübner a dr. Adamec vystoupili v tisku. Dr. Hübner poukazoval na procesy v 50. letech a uváděl, že tehdy byli lidé až rok ve vazbě. Když mě soudil, byl jsem ve vazbě bez tří dnů rok a nezdálo se mi, že by ho to znepokojovalo. Z mého pera je generální prokuratura informována o řadě věcí, o nichž přiznává, že nebyly v pořádku. Jenže je kladou někdy do roku 1954 a nikoli 1966 a 1967. 13. března 1967 jsem podával stížnost generální prokuratuře na způsob chování vyšetřovatelů nejen vůči mně, ale i mé manželce a členům mé rodiny. I moje žena a švagrová si stěžovaly — dodnes nemáme odpověď. Při domovní prohlídce v mém bytě i v bytě mého švagra byla zabavena řada věcí, které neměly nejmenší souvislost s předpokládaným druhem trestního stíhání. Soud již dávno rozhodl, že věci nám mají být vráceny - mnohé ještě nemáme. Moje žena je výtvarnice - zabavili jí např. dva art protisy, které vyrábí. Ještě je nedostala zpět.

Když J. Beneše zatkli, byla paní Benešová těhotná. Přijeli pro ni tři muži ve volze, další tři muži v jiné volze přijeli pro její sestru. Odvezli je k výslechu. Nesměly nechat dětem vzkaz nebo oběd (bylo to v poledne). Během osmihodinového výslechu nedostala těhotná žena najíst ani napít, nepustili ji na záchod.

Hovoří švagrová J. Beneše: Jsme (ona a paní Benešová) výtvarnice, máme doma spoustu obrazů. Vyslýchající se snažili přišít Honzovi na krk spekulaci, snad že chtěl ty obrazy vyvést a prodat je za hranicemi, třebaže skromný odborník by jim řekl, že Fillu a Kubištu nikdo ve světě nekupuje. Dělali prohlídku v našem ateliéru, na kterou vůbec neměli povolení. Tam bydlí jedna naše známá studentka, dcera komunisty, který byl za války popraven. Nic o tom děvčeti nevěděli, ale jinak ji neřekli, než „ta k...“ a chovali se k ní tak, že utekla do koupelny a plakala a chtěla spáchat sebevraždu. Z čeho je Honza obviněn, nám neřekli, jen že dostane 12—15 let a my taky, nebudeme-li mluvit, protože mlčení je spolu vina. Všemožně ho hanobili, říkali, že je to zločinec, který se vetřel do naší rodiny, dokonce nám tvrdili jako fakt, že rozbil dlažební kostkou výkladní skříň a ukradl magnetofon. Cokoliv jsme o něm řekly dobrého, nepřišlo do protokolu — seznamovaly jsme se s takovýmito předpisy poprvé a netušily jsme, že máme právo žádat, aby to do protokolu přišlo. Cítily jsme se provinilé jen proto, že máme vůbec něco společného s uměním. Když jsem večer přišla domů (tam nás odvezli dvěma volhami, když už nás nepotřebovali, tak nás jednoduše vyhodili před vrata), byla jsem tak rozčilená, že jsem začala obrazy pálit, kdyby mi v tom muž nezabránil, celá sbírka by asi shořela. Paní Benešová byla výslechem otřesena a událostí, které následovaly, neustálé provokace, noční telefonáty, ji tak vyčerpaly, že při porodu málem zemřela ...

Hovoří Jan Beneš: Můj vyšetřovatel, major Vavřík, si nesmírně zakládal na tom, že má akademické vzdělání a že není žádný blbec, jak mi denně říkal. Když jsem ho žádal, aby měl alespoň trochu lidského cítění vůči má paní, aby chápal, že je v pátém měsíci a nevydrží věci, které vydržím já, když už mě v té vazbě mají, prohlásil, že těhotenství není žádná omluva před zákonem, protože každá druhá prostitutka, kterou tam mají, je rovněž těhotná. Vyšetřovatel se mou manželku snažil všelijak snížit, urazit, ponížit, částečně snad spekuloval i s tím, že se na něm dopustím nějakého aktu násilí, k čemuž málem došlo. Záznamy o tom jsou na generální prokuratuře, co se s tím stane, nevím, ale pokud to bude v rukou dr. Adamce, na nic se nespoléhám, mám v paměti jeho závěrečnou řeč u Nejvyššího soudu. Já jsem šest týdnů vůbec odmítal vypovídat, major — dnes už podplukovník — Kubík mi řekl, že když nebudu vypovídat já, budou vozit k výslechům mou ženu, ať si to vezmu na svědomí. Sepsal jsem tedy doznání, o němž mi major Kubík čestným slovem důstojníka ministerstva vnitra slíbil, že ho dostane můj advokát.

Hovoří obhájce J. Beneše dr. Tauš: Doznání jsem vůbec nedostal, ačkoli jsem o jeho vydání oficiálně žádal.

Hovoří Jan Beneš: 21. března 1967 — už jsem byl ve vazbě sedm měsíců, třebaže podle zákona je vazba dvouměsíční a generální prokurátor ji může prodloužit bez omezení, ale vždy jen na dobu nezbytně nutnou — jsem poslal stížnost Národnímu shromáždění jako svrchovanému orgánu moci lidu. Tuto stížnost orgány ministerstva vnitra zadržely, ačkoli jim zákon o výkonu vazby ukládá ji předat. Upozorňoval jsem poslance, že výkon vazby, jak se děje, je v naprostém rozporu nejen s trestním řádem, ale i s řádem výkonu vazby, který je dílem ministerstva vnitra.

Podle čl. 365 odst. 2 trestního řádu je obviněný ve vazbě podroben jen těm omezením, která jsou nutná v zájmu úspěšného dokončení trestního řízení. Obviněný ve vazbě má mít podle zákona všechna práva, je pouze zajištěn, aby nemohl ovlivňovat svědky nebo vyhnout se trestu útěkem.

Ve skutečnosti nemůže číst noviny, poslouchat rozhlas, koupit si za své peníze to, co chce, ale jen to, co mu prodají — velice úzký výběr, nikoli např. ovoce nebo čokoládu (mluvím o pražské Ruzyni, jsou jistě věznice, kde to lze), možnost písemného styku s rodinou má jen jednou za 14 dní a to ještě v omezeném rozsahu, musí se stavět do pozoru, podávat hlášení příslušníkům, je zbaven svého civilního oděvu ... Obviněný ve vazbě se také stříhá, mně jako muži to nevadí, avšak oni stříhají i ženy na pár centimetrů a krk jim zcela vyholují. Jaké jsou psychické důsledky takového jednání, by snad lépe mohl říci psychiatr. Doporučoval jsem poslancům, aby si představili své matky, dcery, manželky v této situaci, neboť do vazby se může dostat každý, třeba náhodou nebo omylem.

Stížnost tedy doručena nebyla. Dověděl jsem se však, že jsem za ni měl být stíhán. A byl jsem za její odeslání náčelníkem věznice Schwatzem kázeňsky potrestán. Při výslechu na generální prokuratuře jsem žádal, aby bylo zjištěno, kam se stížnost dostala. 8. října 1967 jsem dostal odpověď z NS, podepsanou dr. Holubem, v níž se mi sděluje, že stížnost není důvodná. To mě dost zaraziło — vždyť jsem byl sám svědkem aktu násilí, ano, v roce 1966 jsem viděl, jak pět příslušníků ministerstva vnitra kope a mlátí jednoho jediného člověka, navíc velmi subtilního vzrůstu. Bylo to

na cele 372 v Ruzyni, asi 6. listopadu 1966. Denně se ozývaly výkřiky o pomoc, měl jsem celu vedle koupelny, kde se výprasky odbývaly, a přes okno bylo slyšet. Upozorňoval jsem NS i na to, že na celu o rozměrech 180 X 240 centimetrů nacpou tři lidi, není tam okno, pouze větrák, v letních vedrech je tam nepředstavitelně, v zimě se samozřejmě netopí, nebo topí špatně. Dr. Holub mi však sdělil, že nebyly shledány závady. Proto jsem — už ve výkonu trestu — napsal nový dopis NS. K mému překvapení mě teprve letos v březnu navštívili v Plzni na Borech dva poslanci, kteří se mi omluvili, neboť dr. Holub odpověděl bez vědomí komise pro výkon trestu NS. Oni prý z toho vyvodí důsledky a udělají vše, aby se stav, na který jsem upozornil a který oni mají za správný, protože to mají zjištěno i z jiných stran, změnili.

Chtěl bych říci: systém provokace, pokrytectví, lži, násilí, krutosti, hlavně zbytečné lži, zbytečného násilí a zbytečné krutosti, je zřejmě základním pracovním prostředkem ministerstva vnitra. Jsou tam i slušní lidé, ale chtějí-li člověku vyjádřit svou účast, přijdou za vámi beze svědků. Sami se tam cítí v defenzivě. A ještě jednu věc: za vazbu, za všechno, co tam člověk zkusí, se ještě platí 20 korun denně! Já mám momentálně dluh za vazbu asi 8000 korun, které budu nucen zaplatit.

Vezměme výkon trestu. To, co co řeknu, jsem sdělil jak poslancům NS, tak delegaci Svazu spisovatelů. Na Borech mě přivítal poručík Novák. Nevím, jak tohoto člověka hodnotit, často chodil do služby opilý, spal na stole a z úst mu tekly sliny. Tomuto člověku byla svěřena výchova a on to byl, kdo mi řekl: Vy u nás nemůžete mít taková práva jako třeba vrah, protože vrah zabil jen jednoho člověka, kdežto vy jste ohrozil celou naši společnost, tedy i mne, proto i já k vám musím mít jiný poměr. Když delegace Svazu spisovatelů navštívila náčelníka ústavu majora — dnes už podplukovníka — Trepku, řekl jim, že je na tom hodně pravdy

Ve svém odvolání se Jan Beneš odvolává na článek 19 Deklarace lidských práv, který mu dává právo publikovat kdekoli. Podívejme se blíže na jeho „vinu":

Hovoří Jan Beneš: Podvracení republiky, z něhož jsem byl obviněn, spočívalo v tom, že jsem publikoval v zahraničních časopisech, aniž bych se zeptal Dilie nebo kohokoli. Šlo převážně o literární věci, zbytek byly zprávy stylu „V Praze se začaly prodávat americké cigarety. Stojí tolik a tolik" nebo „Ve Vodičkově ulici spadla římsa, zabilo to jednu ženu". Poukazoval jsem vždy na to, že mi šlo o socialismus, ale skutečně sociální socialismus, a o to, aby ho dělali lidé slušní a vzdělaní. Když jsem zahajoval svou činnost pro Svědectví, psal jsem tam, že mysílí-li si někdo, že to dělám proto, abych si zanadával na poměry, je hlupák, s nímž nemá cenu se bavit. Pak mi dokázala generální prokuratura, s kým nemá cenu se bavit, když toto pokládala za nepřátelský akt, protože Tigrid je emigrant.

Trestný čin podvracení musí mít další náležitost: že pachatel jedná z nepřátelství. Já jsem vyrostl v socialismu — ryba nemůže mít nepřátelský poměr k vodě, ale právem se jí nelíbí voda znečištěná. Byl jsem odsouzen pro odstavec 2 paragrafu 98 a v tom případě musí být prokázáno spojení s cizí mocí. Tigrid je osoba soukromá, je-li ve spojení s cizí mocí, já o tom nic nevím. Na to mi ovšem řekli, že Tigrid je v zahraničí tak populární, že je třeba ho hodnotit jako cizí moc. To nepřátelství mi bylo nutno nějak prokázat. Na cele jsem měl řadu provokatérů, třeba dva lidi, kteří, jak můj advokát zjistil, jsou na horní hranici debility. Jim jsem měl říkat, že jsem se vrátil ze zahraničí, abych bojoval proti KSČ a jejímu ÚV, měl jsem je přesvědčovat, aby poškozovali majetek ministerstva vnitra, protože tím škodí společnosti. U soudu vyslechnuti nebyli, to nešlo vzhledem k jejich duševním kvalitám, ale byli vyslechnuti do spisů, které soud jistě četl a jistě jimi byl ovlivněn. Dostal jsem posudek VB, celkem kladný. Na závěr byla věta, že jsem zařazen do kategorie občanů červené B. Předseda senátu dr. Fajstavr/tuto větu, když jsem se tázal, podle jakého ústavního ustanovení se dělí lidé na kategorie červené B nebo modré Z, v posudku VB začernil. Nejvyšší soud, který jsem na to upozornil, to přešel mlčením.

Na Borech mi říkali, že mají člověka, kterému jsem svěřil ilegální dopis do NSR. Žádal jsem o konfrontaci, k níž nedošlo, protože takový člověk prostě nebyl. Mé rodině byl poslán — domnívám se, že Státní bezpečností, jakýsi dopis, v němž někdo dával na vědomí, že vzkazy došly, že peníze jsou připraveny v NSR. Moje sestra odevzdala dopis Státní bezpečnosti, která z něho ztratila známku. Ten dopis jsem měl já na Borech nadiktovat nějakému člověku, který ho vynesl z vězení. Ke konfrontaci, kterou jsem požadoval, nedošlo. Mé ženě několikrát v noci telefonovali neznámí lidé, prý moji spoluvězni, a žádali ji o schůzku, že pro ni mají důležitý tajný vzkaz. Ona samozřejmě odmítla. Ale je z toho vidět, že šlo o provokaci na provokaci.

Zjevné porušování zákonů: když jsem byl ve vazbě, major Kubík chodil na celu, ač podle dr. Hübnera je to zakázané. On, vyšetřovatel, se mě snažil přesvědčit, že jsem zločinec. Jednou v noci si mě nechal zavolat, on to bezesporu zapře, neboť to bylo beze svědků, a nabídl mi, abych vystoupil v televizi proti Tigridovi a emigraci, speciálně katolické, abych Tigrida označil za zločince a zřekl se ho, že si tím zajistím mírnější posuzování a možná beztrestnost. Já jsem to odmítl, mně se Tigrid jevil vždy jako sympatický a slušný člověk. Jindy v noci vyndal kartotéku, většina lidí tam byli spisovatelé, Mucha, Werich, Volanská, Bělohradská a další, a žádal mě, abych mu pověděl, co o těch lidech vím, s kým chodí, co rádi pijí, kde mají milenku atd., že mi zaručuje podmíněné propuštění, když mu vyhovím. Písemně mi to ovšem dát odmítl, já zase odmítl jeho návrh.

Major Kubík mi říkal, že řada soudců a prokurátorů jsou souběžně členy Státní bezpečnosti. Už v jednu znal jméno předsedy senátu dr. Fajstavra, který si už v té době studoval spisy, ačkoli obžaloba byla předána až 15. května. Na tyto skutečnosti jsem upozorňoval ve svém odvolání k Nejvyššímu soudu. Odvoláním se cítil dotčen dr. Fajstavr a pro obsah tohoto odvolání učinil na mne tresiní oznámení, které teprve nyní vzal zpět.

Hovoří dr. Jaroslav Tauš: Normální postup je tento: Vyšetřovatelé skončí vyšetřování, předají spis prokurátorovi, ten vypracuje obžalobu a předá ji se všemi spisy soudu. Je nepřípustné, aby se jakýmkoli způsobem soudce zúčastnil vyšetřování, byť i jednalo o pouhé seznamování se se spisy. To dr. Fajstavr učinil.

S dr. Taušem bylo zavedeno kárné řízení. Zavedl je výbor městského sdružení advokátů „pro nesprávná tvrzení a nevhodnou argumentaci". Vše, co dr. Tauš ve své závěrečné řeči řekl, byla pravda, i když politicky nepříjemná pravda. Ostatně kárné řízení, dnes už zastavené, bylo mírným postupem, vždyť 8. oddělení ÚV KSČ, generální prokuratura a 1. náměstek ministra spravedlnosti dr. Čihal žádali trestní postih dr. Tauše. Prvním obhájcem J. Beneše byl dr. Milota, toho v listopadu 1966 navrhl dnešní úřadující zástupce generálního prokurátora dr. David zbavit práva vykonávat advokacii.

Hovoří Jan Beneš: Závěrem bych chtěl říci; nemám nejmenší pocit, že bych se dopustil nějaké nepřátelské činnosti proti republice. Mé záměry nikdy nepřátelské nebyly, byl jsem nucen se takto chovat, protože momentální cenzurní poměry mi nedávaly sebemenší možnost reagovat na rozhodnutí nadřízených orgánů.

Mohli bychom tím skončit. Je ale ještě několik věcí.

Paní Benešová jako výtvarnice často chodí do různých nakladatelství. Velmi pohotově pár dní po zatčení J. Beneše jí byl zvláštním fermanem zakázán přístup do budovy Politického nakladatelství jakožto manželce vlastizrádce. J. Beneš ještě dlouho nato nebyl odsouzen — kde tedy je presumpce neviny?

Paní Benešová a její sestra vystavovaly na pražském Salónu. Normálně vyplnily přihlášky, zaplatily poplatek — nic se nedělo. Teprve když jim komise NVP určila primátorskou cenu za art protis Praha, sešla se na Svazu výtvarníků jakási pomýšlná komise, která prohlásila, že art protis nepatří do oblasti volného umění. Cenu nedostaly. Lze to neklást do spojitosti s Janem Benešem? Stěží.

Proč tvrdil pan předseda senátu dr. Fajstavr, že cenu BBC, kterou Jan Beneš roku 1966 dostal, opatřil spisovateli Pavel Tigrid? Proč se nevyjádřil k poznámce J. Beneše, zda mu tedy Tigrid opatřil i cenu Rudého práva (za povídku, která mimochodem neprošla cenzurou), cenu ministra národní obrany, cenu Svazarmu?

Proč nebyl J. Beneš postaven před soud pouze za politické delikty? Proč byl obviněn z pokusu o podvod? Tento pokus o podvod je třeba blíže osvětlit: za J. Benešem přišel člověk, že má obraz Toulouse-Lautreca, který chce prodat. J. Beneš se o tom zmínil jednomu známému, obraz mu ponechal s upozorněním, že to má být Toulouse-Lautrec, ať si to dá ověřit. Ke koupi nakonec nedošlo, J. Beneš byl ovšem odsouzen pro pokus o podvod, neboť soud dospěl k závěru, že není jisté, zda by J. Beneš nesouhlasil s prodejem i tehdy, kdyby se přesvědčil, že obraz je falešný.

Mohla bych se ptát dále, ale nějak se mi už nechce. Je mi třiadvacet let. Před několika lety bylo mé generaci řečeno, že chyby a zločiny byly napraveny, že už se to nikdy nebude opakovat. Dnes jsem se dozvěděla, že v roce 1967 byl odsouzen člověk způsobem přinejmenším podivným. Píši tento článek především proto, že odmítám přejímat odpovědnost za zločiny minulé i současné. A tuto odpovědnost přejímají všichni, kteří mlčí.

ALENA SMETANOVÁ

LIDOVÁ DEMOKRACIE, 31. března 1968, str. 4.